

негативний обмежуючий вплив на господарську діяльність. У перспективі він спричинює скорочення потенційно можливих доходів бюджету.

Викладене вище щодо організаційно-управлінських інструментів впливу вже дозволяє робити певні висновки, однак не є вичерпним. Вивчення наявної літератури з адміністрування податків надає більш розгорнуту інформацію про основні напрямки цього різновиду управлінської діяльності серед яких облікова робота, масово-роз'яснювальна та консультативна робота, прогнозно-аналітична робота, контрольно-перевірочна робота [3, с. 137]. Інтерес у зв'язку з дослідженням методики державного регулювання економіки викликає, крім іншого, масово-роз'яснювальна робота. Способи здійснення та окремі результати масово-роз'яснювальної роботи податкових служб різних держав дозволяють частково відносити даний сегмент адміністрування податків до пропагандистських методів впливу на економічну ситуацію. Так, через засоби масової інформації державна податкова служба України здійснює психологічне орієнтування платників податків на пріоритети становлення правової держави та соціально-орієнтованої економіки [1, с. 160]. Ефективність цих методів априорі не може бути якимсь чином підрахована, оскільки результат їхньої дії не піддається виокремленню з поміж інших з метою вимірювання. Вона одночасно залежить і від організації пропагандистських акцій, і від ступеня довіри громадян до своєї держави. Однак на інтуїтивному рівні можна стверджувати, що у будь-якому випадку існує певний відсоток платників, які піддаються пропагандистському впливові. За умови наполегливого і тривалого його справляння відбувається формування громадської думки щодо моральності вчинків, зокрема в частині ухилення від оподаткування. Це частково заміщує податковий контроль та дозволяє без

застосування каральних заходів досягати законслухняності платників, рівності умов господарювання та конкуренції.

Висновки

Таким чином, наведені матеріали дозволяють зробити висновок про те, внаслідок організаційно-управлінської дії можуть як посилюватися, так і послаблюватися загальні регулюючі ефекти оподаткування. Справляючи вплив (у тому числі морально-етичний та каральний) на недобросовісних платників через підсистему адміністрування податків, держава тим самим сприяє посиленню прояву регулюючої функції податків та податкової системи. Поряд із цим через суб'єктивність управління як такого окремі механізми чи інструменти адміністративного впливу за певних умов можуть спричинювати негативні ефекти, які протидіють максимізації суспільної корисності згаданої функції. Тому завданням майбутніх досліджень, крім іншого, має стати вдосконалення методики керування процесом справляння податків.

Література

1. Бондаренко Г., Косарчук В., Голев М., Сильницький Ю. Теорія і практика зв'язків із громадськістю в органах державної податкової служби / За заг. ред. А.І. Брезвіна. – Х.: Фактор, 2007. – 160 с.
2. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 3 / Редкол.: С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К.: Видавничий центр «Академія», 2002. – С. 731.
3. Мельник В.М. Оподаткування: наукове обґрунтування та організація процесу. Монографія. – К.: Комп'ютерпрес, 2006. – 277 с.
4. Статистичний щорічник України за 2006 рік / За редакцією О.Г. Осауленка. – К.: Видавництво «Консультант», 2007. – 575 с.
5. Чередніченко А.П. Податковий контроль в умовах трансформаційної економіки України: Монографія. – К.: ТОВ «Видавництво «Аспект-Поліграф», 2005. – 204 с.

П.В. ПУЗИРЬОВА,
доцент, кафедри економіки

Вдосконалення управління фінансовим потенціалом підприємств шляхом мінімізації економічного ризику

У статті розглянуто вдосконалення управління фінансовим потенціалом підприємств через мінімізацію економічних ризиків, а саме шляхом визначення основних принципів менеджменту ризику, наведена класифікація ризиків за способом мінімізації, також особлива увага приділена диверсифікації як способу зниження ризику, теорії портфеля, запасам і резервам як способу зниження ризиків та страхуванню ризику.

Постановка проблеми. В сучасних ринкових відносинах діяльність кожного підприємства, яке бажає отримати при-

буток та забезпечити собі стійкі конкурентні позиції на ринку невід'ємно пов'язана із постійним пристосуванням до обставин, у спробах модифікувати, змінити обставини, що склалися або у відкладені рішення на деякий час із тим, щоб зменшити ризик. Отже, для ефективного управління фінансовим потенціалом підприємств необхідно приділити увагу мінімізації економічних ризиків шляхом визначення основних принципів менеджменту ризику, навести класифікацію ризиків за способом мінімізації, а також особливу увагу необхідно звернути на диверсифікацію як способу знижен-

ня ризику, теорію портфеля, запаси і резерви як спосіб зниження ризиків та страхування ризику.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Вивченню даного питання було приділено багато часу та присвячена низка авторських праць, основними з яких є праці таких вчених-економістів: В.В. Вітлінського, С.І. Наконечного, Ю.Г. Куракіна, А. Гроппеллі, А.М. Омарова, Б.А. Райзберг, Т. Райс, Б. Койли, В.Т. Севрук, А.Н. Хорина, В.В. Черкасова, О.І. Ястремського.

Мета статті. В статті розглянуто вдосконалення управління фінансовим потенціалом підприємств через мінімізацію економічних ризиків, а саме шляхом визначення основних принципів менеджменту ризику, наведена класифікація ризиків за способом мінімізації, також особлива увага приділена диверсифікації як способу зниження ризику, теорії портфеля, запасам і резервам як способу зниження ризиків та страхуванню ризику.

Викладення основного матеріалу. Основною метою оцінки і обґрунтування ризику при управлінні фінансовим потенціалом підприємств є забезпечення його мінімальної шкоди для фінансової діяльності, тому в науковій і господарській практиці застосовують ризик – менеджмент, мета і завдання якого – на основі отриманої інформації розробити комплекс заходів по зниженню економічного ризику.

Існує чотири основні принципи, яких необхідно дотримуватися при виборі тієї чи іншої стратегії менеджменту в конкретній ситуації [1]:

1) передавайте ризик третій стороні (страхуйте) в тих ситуаціях, коли можливі збитки внаслідок несприятливих подій значимі, а ймовірність їх настання невелика;

2) уникайте ризику в ситуаціях, коли збитки внаслідок несприятливих подій значимі, а ймовірність їх настання велика;

3) контролюйте ризик у тих ситуаціях, коли величина збитків внаслідок настання несприятливих подій незначна, а ймовірність настання висока;

4) ризикуйте в тих випадках, коли збитки внаслідок настання несприятливих подій незначні і невеликою є ймовірність їх настання.

Схематично принципи виглядають так:

Збитки	Ймовірність	
	висока	низька
Значні	уникають	страхують
Незначні	контролюють	ризикують

У рамках зазначених принципів менеджменту ризику розроблена ціла низка видів діяльності по мінімізації ризику [10], що можна використати для промислових підприємств та удосконалення управління їхнім фінансовим потенціалом:

- 1) попередження ризику;
- 2) прийняття ступеня ризику;
- 3) розподіл ризику;
- 4) зовнішнє страхування ризику (п. 3 і 4 відносять до зовнішніх способів зниження ризику, коли інвестор або суб'єкт

ризик передає відповідальність за настання можливих втрат третій стороні);

- 5) встановлення лімітів;
- 6) диверсифікація;
- 7) створення резервів і запасів;
- 8) отримання додаткової інформації.

Вибір того чи іншого способу мінімізації економічного ризику обумовлюється декількома факторами, зокрема схильністю суб'єкта рішення до ризику; видами ризику тощо. Причому основною умовою при такому виборі повинна залишатись економічна доцільність.

Для вибору способу мінімізації ризику при управлінні фінансовим потенціалом підприємств можна скористатись класифікацією ризиків за способом мінімізації:

1) ризики, які можуть мінімізуватись з допомогою страхування (перелік таких ризиків визначається діючим законодавством в сфері страхування; переліком послуг, які надають конкретні страхові організації);

2) ризики, які мінімізуються без залучення страхових організацій (ризик інфляції не страхують) [9].

Диверсифікація представляє собою одночасний розвиток багатьох напрямків діяльності, видів виробництва, розширення кількості об'єктів інвестування, асортименту виробів тощо. Диверсифікація є одним із найбільш універсальних способів мінімізації ризику і найбільш «дешевим». Доки існує можливість розподіляти кошти по різних напрямках діяльності, результативність яких не пов'язана тісно між собою, доти існує можливість певною мірою уникати ризику. В найбільш повному вигляді принцип диверсифікації втілюється в теорії портфелю [1].

Портфель цінних паперів представляє собою розподіл коштів між цілим рядом різних активів у найбільш вигідній та безпечній пропорції. Оскільки він складається з цінних паперів, що характеризуються сподіваною ефективністю та ступенем ризику, завдання постало в тому, щоб розробити механізм обґрунтування портфеля, який би при найбільшій ефективності мав найменший ступінь ризику в процесі управління фінансовим потенціалом підприємств.

Уперше ЕММ задачі оптимізації структури портфеля вперше була запропонована Марковіцем, інший американський вчений Тобін узагальнив цю задачу і показав, що оптимальна структура портфеля цінних паперів не залежить від схильності інвестора до ризику.

Узагальнення досліджень в цій сфері призвело до виведення так званої «портфельної» теорії – це теорія фінансових інвестицій, в рамках якої за допомогою статистичних методів здійснюються найбільш вигідний розподіл ризику портфеля цінних паперів та оцінка прибутку. Ця теорія складається з чотирьох основних етапів [1]:

- 1) оцінка активів, що включаються до портфелю;
- 2) прийняття інвестиційного рішення;
- 3) оптимізація портфеля;
- 4) оцінка результатів.

Теорія портфеля знайшла широке розповсюдження в господарській практиці, зокрема:

– на підприємстві за допомогою теорії портфеля керівниками створюються портфелі надійності фінансових та матеріальних запасів шляхом визначення їх оптимального обсягу і ступеня ризику;

– банки, під час підготовки фінансових операцій здійснюють «селекцію» портфеля цінних паперів.

Крім того, ця теорія дає можливість здійснювати багатостадійне планування, що забезпечує надійність та ефективність розподілу запасів в загальній системі виробництва.

В основі теорії портфеля лежить загальне правило якого повинні дотримуватись інвестори, що мають можливість розподіляти кошти декількома активами: необхідно прагнути розподіляти вкладення таким чином, щоб обрані активи відповідали двом вимогам, по-перше показали різноцільність зв'язку із загальноринковими цінами, а по-друге, мали б протилежну фазу коливань норми прибутку в середині портфеля. Саме такий портфель буде мати мінімальний ризик [10].

Ризик портфеля – це міра можливості того, що настануть обставини, за яких інвестор може понести збитки, спричинені інвестиціями в портфель цінних паперів, а також операціями по залученню ресурсів при формуванні портфелю.

Метою «портфельної» теорії є мінімізація ризику портфеля, причому ступінь ризику портфеля цінних паперів зменшується до певної межі обернено пропорційно кількості включених в портфель видів цінних паперів.

Графічно це можна зобразити так (див. рис.) [11]:

З графіку видно, що загальний ризик портфеля складається з двох частин:

- диверсифікований ризик (несистематичний), тобто ризик, який може бути зменшений за рахунок диверсифікації;
- не диверсифікований (систематичний ризик), тобто ризик, який не можна змінити шляхом перетворень структури портфелю.

Кількісно ризик портфелю може розраховуватись різними способами, зокрема, для портфелю, що складається з

двох видів активів ризик можна розрахувати як дисперсію за залежністю:

де σ_1^2, σ_2^2 – дисперсії норм доходності першого і другого активів;

h_1, h_2 – питома вага першого і другого видів активів в загальній вартості портфеля цінних паперів;

$$\sigma_{norm}^2 = \sigma_1^2 \cdot h_1^2 + \sigma_2^2 \cdot h_2^2 + 2R \cdot \sigma_1 \cdot \sigma_2 \cdot h_1 \cdot h_2, \quad (1)$$

R – коефіцієнт кореляції норм доходності першого і другого активів.

У теорії портфеля розроблена модель ув'язки систематичного ризику і доходності цінних паперів (модель МОКА). В рамках цієї моделі систематичний ризик вимірюється коефіцієнтом β [1].

Важливою особливістю моделі МОКА є її лінійність відносно ступеня ризику, що дає змогу визначити систематичний ризик портфеля як середньоарифметичну величину бета-коефіцієнтів активів, що входять до складу портфеля:

$$\beta_{norm} = \sum_{i=1}^n \beta_i \cdot h_i. \quad (2)$$

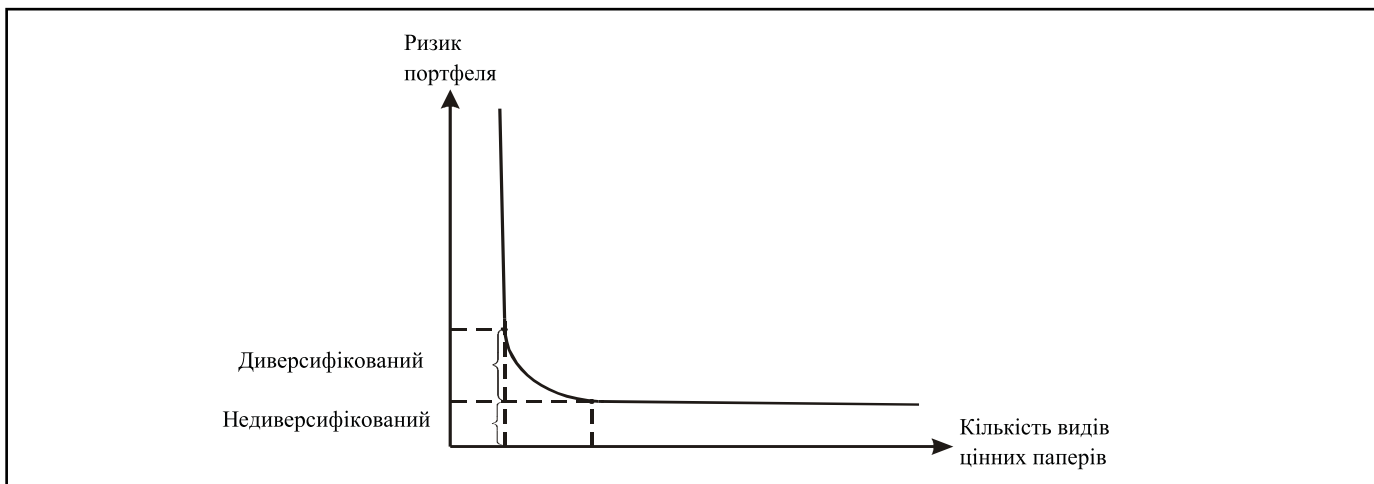
Одним з основних способів мінімізації ризику при управлінні фінансовим потенціалом підприємств є створення запасів і резервів. Мета – уникнення ризику призупинення діяльності господарюючого суб'єкта внаслідок нестачі матеріальних і інших ресурсів.

До запасів крім предметів та продуктів праці належать запаси виробничих потужностей, обігових коштів, незавершеного виробництва, кваліфікації кадрів тощо.

Матеріальні запаси можна поділити на три види:

- страховий запас готової продукції на складі;
- страховий виробничий запас;
- динамічний страховий запас.

Створення резерву фінансових коштів здійснюється з метою покриття випадкових затрат, при цьому виділяють два види резервів:

Залежність між складом та ризиком інвестиційного портфеля

1) загальний резерв фінансових коштів покликаний покривати будь-які зміни в кошторисі спричинені впливом факторів ризику;

2) спеціальний резерв, що складається з надбавок не покриття зростання цін і різних затрат за окремими позиціями.

Створення запасів і резервів при управлінні фінансовим потенціалом на підприємстві є досить дієвим способом захисту від ризику, але і відносно «дорогим», оскільки вимагає вилучення фінансових коштів з господарського обороту.

Щодо страхування ризику, то можна наголосити на тому, що Законом України «Про страхування» передбачено здійснення таких видів страхування:

- 1) страхування майна;
- 2) страхування продукції на період перевезень;
- 3) страхування транспортних засобів;
- 4) компенсаційне страхування;
- 5) медичне страхування;
- 6) страхування призупинення діяльності підприємства;
- 7) соціальне страхування;
- 8) інші види.

Висновки

Отже, для стабілізації свого конкурентоспроможного положення на ринку, для ефективного управління фінансовим потенціалом промислових підприємств їх постійно необхідно приділяти увагу мінімізації економічних ризиків шляхом визначення основних принципів менеджменту ризику (передача ризику третій стороні, уникнення ризику в ситуаціях, коли збитки внаслідок несприятливих подій значимі, а ймовірність їх настання велика, контроль ризику в тих ситуаціях, коли величина збитків внаслідок настання несприятливих подій незначна, а ймовірність настання висока, та ризикувати в тих випадках, коли збитки внаслідок настання несприятливих подій незначні і невеликою є ймовірність їх настання).

Також для подальшого вдосконалення управління фінансовим потенціалом підприємств увагу потрібно приділити диверсифікації як способу зниження ризику, теорії портфеля, запасам і резервам як способу зниження ризиків та страхуванню ризику, особливої уваги потребує наведення класифікації ризиків за способом мінімізації, оскільки діяльність кожного підприємства, яке бажає отримати прибуток та забезпечити собі стійкі конкурентні позиції на ринку невід'ємно пов'язана із постійним пристосуванням до обставин, у спробах модифікувати, змінити обставини, що склалися або у відкладені рішення на деякий час із тим, щоб зменшити ризик.

Література

1. Вітлінський В.В., Наконечний С.І. Ризик у менеджменті. – К.: ТОВ «Борисфен-М», 1996. – 336 с.
2. Куракина Ю.Г. Оценка фактора риска в инвестиционных расчетах // Бухгалтерский учёт. – 1996. – №6. – С. 22–27.
3. Нікбахт, Гроппеллі А. Фінанси. – К.: Вік; Глобус. – 1992. – 382 с.
4. Омаров А.М. Предприимчивость и хозяйственный риск: Отраслевое и территориальное управление в условиях перестройки. – М.: Система, 1991. – 154 с.
5. Райзберг Б.А. Предпринимательство и риск. – «Знание». Новое в жизни, науке и технике. – 1992. – №4.
6. Райс Т., Койли Б. Финансовые инвестиции и риск. Пер. с англ. – К.: Торгово-издат. Бюро, 2005. – 592 с.
7. Севрук В.Т. Банковские риски. – М.: Дело ЛТД., 1995. – 72 с.
8. Хорин А.Н. Оценка предпринимательского риска // Бухгалтерский учёт. – 1994. – №5.
9. Черкасов В.В. Деловой риск в предпринимательской деятельности. – К.: ООО «Издательство Либра», 1996. – 160 с.
10. Ястремський О.І. Моделювання економічного ризику. – К.: Либідь, 1992. – 176 с.
11. Ястремський О.І. Основи теорії економічного ризику: Навчальний посібник для студентів економічних спеціальностей вищих навчальних закладів. – К.: «АртЕк», 1997. – 248 с.

Л.В. КАПІНУС,
асистент, Національний університет харчових технологій

Маркетинговий підхід до підвищення продуктивності підприємства

У статті описані методики визначення продуктивності підприємства. Запропоновано модель розрахунку продуктивності рекламно-комунікаційної інформації, яка є складовою загальної продуктивності маркетингу орієнтованого підприємства.

Постановка проблеми. Зростання чисельності людей у глобальному масштабі, невідновлюваність переважної більшості дефіцитних природних ресурсів, жорстка конкуренція вимагає оптимального використання ресурсів (пра-

ці, капіталу, землі, матеріалів, інформації, часу) в процесі виробництва та реалізації товарів і послуг. Ефективність часткового або інтегрального функціонування цих ресурсів відображається в економічній категорії «продуктивність».

Слід зазначити, що підтримання темпу економічного зростання України на належному рівні є важливим завданням на сьогодні. Серед важливих чинників економічного зростання (збільшення інвестицій, розширення споживчого попиту, збільшення обсягів виробництва, підвищення яко-